

ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI

A1 TÜRKÇE DERSİ UZUN TEZİ

YOKLUKTAN VAR OLMAK

Araştırma Sorusu: *Psikanalitik kuram* zerinden, Hakan Günday'ın *Az* adlı yapıtındaki odak figürler; Şiddet, yalnızlık ve ölüm kavramları üzerinden karşılaştırılmalı olarak nasıl değerlendirilebilir?

Ders: Türkçe A, Kategori 1

Sözcük sayısı: 3610

İÇİNDEKİLER:

A. GİRİŞ: Psişik Determinizm ve Odak Figürler1

B. GELİŞME:

B.1: Şiddet ve Öfkenin Odak Figürlere Etkisi ve Betimleme

B.1.a. Derdâ'nın geçmişte yaşadığı fiziksel/psikolojik şiddetin hayatına olan etkisinin betimleme anlatım tekniği ile okuyucuya aktarılması.....3

B.1.b. Öfke duygusunun, cinsellik içgüdüğü ile Derdâ'nın hayatına yansımaları ve betimleme tekniğinin etkisi.....4

B.1.c. Derda'nın çocukluğunda yaşadığı psikolojik şiddetin hayatına ve benliğine olan etkisinin betimleme üzerinden anlatılması.....5

B.1.d. Öfke duygusunun, ölüm içgüdüğü ile Derda'nın hayatına yansımaları ve betimleme tekniğinin kullanımı.....5

B.2: Yalnızlık ve Ölümün Odak Figürlere Etkisi ve Monolog

B.2.a. Derdâ'nın çocukluğundaki yalnızlığı ile insanlara karşı olan tutumunun ilişkilendirilmesinin monolog anlatım tekniği ile aktarılması.....7

B.2.b. Derdâ'nın bu yalnızlığın onun ölüm içgüdüünü güçlendirmesinin monolog ile okuyucuya aktarılması.....8

B.2.c. Derda'nın küçüklüğünde yaşadığı yalnızlıktan dolayı hayatta bir amaç uğruna yaşamaya yönelmesinin monolog ile anlatılması.....8

B.2.d. Derda'nın annesinin ölmesi üzerine başlayan bu yalnızlığının onu içgüdülerine yönlendirilmesi ve monolog anlatım tekniği.....9

B.3: Arayış Kavramının Odak Figürlere Etkisi ve Laytmotif

B.3.a. Derdâ'nın küçüklükteki kimsesizliği nedeni ile hem kendini hem de ona iyi gelecek kişilerin arayışında olması ve bunu anlatan laytmotifler10

B.3.b. Derdâ'nın cinsellik içgüdüğü ile hayatına yansıyan arayış kavramlarını belirten laytmotiflerin kullanımı.....11

B.3.c. Derda'nın mezarlık atmosferinde para kazanmak uğruna kendi benliğinin arayışında olmasını yansıtan laytmotiflerin kullanımı.....11

B.3.d. Derda'nın hayatın anlamını ve kendini Oğuz Atay'ın eseri *Tutunamayanlar* ile bulması ve aslında bu eserin yapıtı boyunca bir laytmotif olarak ele alınması.....13

C. SONUÇ: Psikanalitik Kuram, Odak Figürler ve *Tutunamayanlar*.....14

D. KAYNAKÇA.....18

A. GİRİŞ: Psişik Determinizm ve Odak Figürler

İnsanoğlunun hayatındaki davranışlarının büyük bir kısmı nedensiz veya rastlantısal değildir. Bu görüşü destekleyen kuram ise Sigmund Freud tarafından bulunmuş *Psişik Determinizmdir*¹. *Psikanalitik Kuramın* alt başlığı olan bu teoriye göre bir insanın eylemlerini; *erken çocukluk yaşanmışlıkları, geçmiş deneyimleri, bilinçdışı faktörler* ve *içgüdüleri* belirler. Bu içgüdüler; cinsellik ve ölüm içgüdüleri olarak ikiye ayrılır ve küçüklükten itibaren yaşanan olaylar ve travmalarla ilişkilendirilir. Bu nedenle, insanoğlunun tutumu ve davranışları genel anlamda değerlendirildiğinde sadece geçmiş yaşantısının bir yansımasıdır.

Hakan Günday'ın *Az* adlı yapıtında da biri kadın, Derdâ, diğeri ise erkek, Derda, olan iki odak figürün hayatlarının Oğuz Atay ve eseri, *Tutunamayanlar* sayesinde/aracılığıyla nasıl karşılaştığı ve bu tanışma sürecine kadar 11 yaşlarından itibaren yaşadıkları anlatılır. Bu nedenle yapıt, okuyucuya, odak figürlerin yetişkin hayatlarındaki davranışlarını, çocukken yaşadıkları hadiselerle karşılaştırma olanağı sunar. Bu sayede bu çalışmada da *Psişik determinizm* ve *psikanalitik kuram* üzerinden, insan doğasının ve çocukluk döneminin yetişkin hayatına etkisi göz önünde bulundurularak, *Az* yapıtında yer alan Derdâ ve Derda'nın eylemleri karşılaştırılmalı olarak incelenecektir.

Az adlı bu yapıtta, ortaya konulan izleklerin başında *şiddet* ve *öfke* kavramları gelir. Odak figürler ile çevresi arasındaki şiddet ve odak figürlerin kendilerine ve etrafindakilere karşı duydukları öfke, yapıtın kurgusal eksenine oturtulmuştur. Yazar genellikle, kadın ve erkeğin toplumdaki konumu ile örtüştürdüğü şiddet ve öfke

¹ Tilki Evrem, Bulamur-Ayadi Zümrüt, Aküzüm Nergis, *Psikanaliz Üzerine*, Istanbul Psychoanalytical Association, https://www.ipa.world/IPA_Docs/turkish_about.pdf

izleklerini betimleme tekniği kullanarak gözler önüne sermiştir. Buna rağmen odak figürlerin geldiği kesime ithafen yapıtta oldukça sade ve açık bir dil kullanımı mevcuttur.

Yapıtta öne çıkan diğer kavramlar ise *yalnızlık* ve *ölümdür*. Her iki odak figür, Derdâ ve Derda için yalnızlık kavramı soyut bir şekilde ve toplum baskısı doğrultusunda ele alınırken, ölüm kavramı olabildiğince somut olarak hayatlarında yer alan örnekler ile yansıtılmıştır. Az adlı yapıtta bu kavramlar genellikle odak figürlerin konuşabilecek kimselerinin olmaması üzerine, kendi kendileriyle yaptıkları iç diyaloglar ile, okuyucuya monolog anlatım tekniği sayesinde aktarılmıştır.

Bu çalışmada üzerinde durulan bir diğer izlek ise *arayıştır*. Yapıtta önemli bir yer tutan bu kavram, okuyucuya çoğu zaman doğrudan yansıtılmamış fakat ima ve ironi anlatım sanatı ve laytmotif anlatım tekniği ile okuyucuya sunulmuştur. Bir anlamda *kimlik arayışı* biçiminde ortaya çıkan bu arayış, hayatları boyunca gerçek anlamda kimsesi olmamış her iki odak figür için yalnızlıklarından ve yaşanmışlıklarından tek kaçış yoludur.

Az yapıtının bir diğer incelenmesi gereken unsuru ise yapıtın başlığıdır. Az sözcüğü, en az yapıtın tümü kadar okuyucuya bir mesaj verir. Az kelimesinin bir miktardan veya azlıktan ziyade bir yaşam dahi olabileceği ve belki de *çok* demek olduğu yapıtın sonunda okuyucuya aktarılır. Yapıtta, başlığın bu anlamı önceden belirtilmemesine rağmen, kelimenin tekrarlarına yer verilir. Başlığın yapıtta sonunda anlamlandırılması ise yazarın şu dizeleri ile gerçekleştirilir:

“Seni az tanıyorum... Az... Sen de fark ettin mi? Az dediğin, küçücük bir kelime. Sadece A ve Z. Sadece iki harf. Ama aralarında koca bir alfabe var. O alfabeyle yazılmış on binlerce kelime ve yüzbinlerce cümle var. Sana söylemek isteyip de yazamadığım sözler bile o iki harfin arasında.” (Günday, sayfa: 349)

Az sözcüğünün yapıttaki anlamı, odak figürler üzerinden okuyucuya yansıtılan şiddet, öfke, yalnızlık, ölüm ve kimlik arayışı kavramları ve bu kavramların okuyucuya hangi anlatım teknikleri ile aktarıldığı, *psikanalitik kuram* üzerinden incelenecektir.

B.1: Şiddet ve Öfkenin Odak Figürlere Etkisi ve Betimleme

B.1.a.

Hayatta karşılaşılan fiziksel şiddet kavramı insanın benliğini oluşturmada büyük bir yer kaplar. Odak figürlerden Dêrdâ'nın yaşadığı travmatik şiddet, okuyucuya betimleme tekniğı ile aktarılmıştır. Dêrdâ çocukluğunu fiziksel şiddet kavramının ve onun beraberinde getirdiğı psikolojik şiddet kavramının bütünlüğünde, Yatırca köyünde bir yatılı okulda geçirmiştir. On bir yaşına kadarki, eğitim denilemeyecek, sözde eğitim hayatını, altı yaşındaki ranza arkadaşı olan bir kızın ölümünden kendini sorumlu hissederek, müdür muavinlerinin öğretmenlerine tecavüzde bulunduğu, öğretmenin bir kalem ile kendisini öldürdüğü ve cenazesini kaldırabilecek ekonomik durumları olmadığı için cesedini buzluğa koydukları bir ortamda geçirmiştir. Dêrdâ henüz fiziksel şiddet görmemiş olsa dahi yaşadığı psikolojik şiddet, daha küçük yaşta olduğu için, benliğine işlemiş ve hayatı boyunca alacağı kararlara etkili olmuştur.

“Dêrdâ'nın midesi bulanıyordu. Diğerlerinin herhangi bir denge sorunu yoktu. Bu yüzden yere düşen tek çocuk Dêrdâ oldu. Denize düşer gibi. Boğulmadı ama dilini yutmasın diye yüzükoyun yatırdılar. Düşmemiş de uzanmış gibi.” (Günday, sayfa: 22)

Yazarın kullandığı betimleme anlatım tekniğı, Dêrdâ'nın diğer çocuklara ziyaden yaşadığı psikolojik stres ile savaşmaya çalıştığını ama bu şiddetin

çocukluğunu, saflığını ve umudunu yenerek hayatının ve kendisinin bir parçası haline geldiğini okuyucuya aktarır. Bu nedenle Derdâ, ileride uyuşturucu bağımlılığından kurtulmak için, geç olmuş olsa da babasının elinden kurtularak, polis tarafından götürüldüğü rehabilitasyon merkezindeki hastabakıcısı ve sonradan annesi olacak Anne'e ve hayatına girecek herkese güvenmekte zorluklar yaşar. Fakat Anne'e güvenmeyi başardığı zaman, asıl olması gereken kişiye, benliğine, bir adım daha yaklaşmıştır.

B.1.b.

Hayatta karşılaşılan şiddet, öfke duygusuna yol açar ve bu öfkeyi insan zamanla içgüdülerine aktarır. Derdâ içinse, özellikle, on altı yaşında evlendiği adam, Bezir'den, durmaksızın gördüğü fiziksel şiddet ve bu şiddetin cinsellik ile birlikte uygulanması, onu nefret ve öfke duygusuna iterken bu duyguyu yine cinsellik yoluyla dışa vurmasına neden olmuştur, çünkü Derdâ'nın yaşadıkları, öfke ve cinsellik kavramlarını içgüdüsel olarak aynı noktaya koymasını sağlamıştır. Bezir'den gördüğü şiddeti, karşı komşusu Stanley ile *sado-mazoşizm* kavramı bütünlüğünde gerçekleştiren Derdâ bu uyguladığı sözde sahibelikten para kazanarak kaçmayı asıl planı olarak görür, çünkü, öfkesi nedeniyle, Stanley'e uyguladığı şiddet artık onun için önemli bir kavram değildir. Bu noktada *sado-mazoşizm*' in tanımı hayat ile ilişkilendirilerek verilmiştir okuyucuya.

“Aslında oyundaki roller, sokaktaki insanların gündelik yaşantısının bir parodiydi. Yalnız bu parodide, sahibe hayatı, köle de insani simgeliyordu. Ve bütün insanlar hayat tarafından dövülür, nadiren de ödüllendirilirdi. Bu kadar basit.” (Günday, sayfa:96)

Derdâ'nın on altı yaşına kadar yaşamış olduğu hayat, bu oyunda ancak bir

sahibe olmanın onu kurtarabileceği içgüdüüne neden olmuştur. Gerekirse gördüğü şiddeti uygulayabileceği öfkeyi Derdâ'ya hayatın kendisi vermiştir. “Çocukken yaşanan taciz ya da tecavüzlerin travmatik sonuçlarından ibaret değildi bunlar. Travmatik olan hayattı.” (Günday, sayfa: 97) Günday, okuyucuya, küçükken yaşanan fiziksel ve psikolojik şiddetin sonuçlarının yanı sıra hayat koşullarının da, Derdâ'nın hayata karşı öfke beslemesinin sebeplerinden biri olduğunu yansıtmıştır.

B.1.c.

Erken çocukluk döneminde hayatla mücadele kavramı kapsamında yaşanan psikolojik şiddet, kişinin kimliğini ve gelecek hayatını oluşturmada önemli bir rol alır. Bu psikolojik şiddetin okuyucuya betimleme anlatım tekniği ile anlatıldığı diğer odak figür, Derda, içinse bu şiddet babasının kendi arkadaşını öldürerek cezaevine gitmesi ve kendisi henüz on bir yaşındayken annesinin hastalığa yenik düşerek hayatını kaybetmesiyle başlar. Annesini ve kendisini, mezarlıkları temizleyip bahşiş alarak geçindirmeye çalışan Derda'nın ilerleyen yıllarda hayata ve insanlara karşı soğukluğu, arkadaşı Fevzi'den hikayelerini duyduğu yatılı okula gitmemek uğruna annesinin ölümünü saklamak için onu kendi elleri ile parça parça gömmek durumunda kalmasından kaynaklanacaktır.

“Hem on hem bir yaşında bir çocuk olarak, bedenindeki tüm gücü ve içindeki tüm masumiyeti harcamıştı. Betona uzandı. Yan dönüp dizlerini karnına çekti. Bir süre sonra da, döneceği bir ana rahmi olmadığı için uzattı bacaklarını ve son kez gerinip uyudu.” (Günday, sayfa: 192)

Betimleme tekniği; okuyucunun Derda'nın hisleriyle empati kurmasını sağlarken, aynı zamanda Derda'nın yaşadığı psikolojik şiddet sonucu, hayata karşı ve

hayata rağmen ayakta durmasının, onun ilerideki soğukkanlı ve kinci yapısını oluşturmasında etkili olacağını yansıtmıştır.

B.1.d.

İnsan doğası gereği var olan içgüdülerden olan ölüm kavramının alt yapısını aslında hayatta yaşanan olaylar ve duygular oluşturur. Derda içinse bu içgüdünün en temel etkeni; çocukluğunu ölümün yaşamdan daha sıradan ve normal olduğu bir yerde, mezarlıkta, geçirmesidir.

“Çocuk dediğin, ölümü öğrenince büyür, gibi bir cümlenin de bu mezarlıkta bir anlamı yoktu. Belki de büyümeden ölmüş sayılmalıydı... Belki de eksilme ve bozulma buydu: Hiçbir şey hissetmemeleri.” (Günday, sayfa: 197-198)”

Derda'nın ölüm içgüdüsü, ölüm karşısında hiçbir şey hissetmemesinden ve bu kavramın onun yemek yiyebilmesi için bir araç olmasından dolayı zamanla kaybolmaya ve önemsizleşmeye başlamıştır. Küçüklüğünde yaşadıklarını, hayat ve ölüm arasında pek bir fark olmaması ve hatta yaşamın ölmekten daha zor olması ile bağdaştıran Derda'nın kendini ifade etmesinde ve bu duygunun okuyucuya aktarılmasında betimleme tekniği kullanılmıştır. Yazar, Derda'nın bakış açısından, ölümün sadeliğinin yanı sıra yaşamın karmaşıklığını da okuyucuya bu teknik ile anlatmıştır.

B.2: Yalnızlık ve Ölümün Odak Figürlere Etkisi ve Monolog

B.2.a

Yalnızlık ve kimsesizlik duyguları, kişinin hayat ile mücadelesinde benliğini oluşturmasını tetikler. Küçükken yalnızlık duygusu ile baş başa kalmak, kişiyi insanların arasında olma isteğinden uzaklaştırır; tıpkı Derdâ'nın yaşadığı gibi. Kaldığı otuz beş kişilik yatılı okulda, kedisini kalabalığın içinde yalnız ve tek hissettiğini belirten Derdâ, sonradan öz annesi tarafından on bir yaşında evlendirilmek üzere *satıldığı* Bezir ile birlikte İngiltere'ye gidince etrafında, hiç tanımadığı yeni bir ülke ve yeni insanlar olduğunda asıl yalnızlığı öğrenecektir. Bu süreçte, asıl yalnızlığın aslında kendi içine kapanmak, etrafındakilerle anlaşabilecek dili dahi bilmemek ve bilse dahi, korktuğu için ağzını bile açamamak, olduğunu en derinden, sadece, duygularıyla hissetmiştir. Derdâ'nın bu duygusunun sebep olduğu insanlardan uzak durma eylemi ve isteği, okuyucuya monolog anlatım tekniği ile verilmiştir. *“Manzaradan değildi cam kenarını sevmesi. Yanında bir insan az olması demektir. Öğreniyordu. Ne kadar az o kadar iyi!”* (Günday, sayfa: 57) Hislerini anlatabileceği veya her hangi bir paylaşımda bulunabileceği kimsesi olmayan Derdâ, kendi kendine yetmeyi öğrenmek zorunda kaldığı için monolog anlatım tekniği, Derdâ'nın iç dünyasını anlamakta okuyucuya yardımcı olur. Çocukluk umutlarına karşın, hem babası tarafından doğduğu anda terkedilen hem de annesi tarafından para uğruna terk edilmesi üzerine, insanlara güvenmemesi, yalnız başına düşünüp, tek başına olması gerektiği kararına varmıştır Derdâ.

B.2.b.

Hayat karşısında yalnız başına ayak durmaya çalışan bir çocuğun, ölüm içgüdüsünü ve kavramını benimseyişi gelişir. Henüz on bir yaşında, yabancı bir

ortamda kendini bulmuş ve on altı yaşında da o ortamdan kurtulmak için her şeyi yapmayı göze alabilecek duruma gelmiş olan Derdâ, ölümü kendisinin bir parçası olarak görmeye başlar ve bu kavramı hayatı ile içselleştirerek benimser. “*Ben ölüyüm! Bunu anlayabiliyor musun? Ölü! Sadece daha gömülmedim, o kadar.*” (Günday, sayfa:165) Yaşadıklarını yaşamamış olmak için ölmeyi tercih eden, fakat sonradan hayata ve yaşadıklarını yaşatanlara inat ölmemeyi tercih eden Derdâ, Anne ile tanışana kadar da bu içgüdü ile hareket eder. Derdâ için ölüm, hayattan daha kolay ve belki de hayatın yaşatabileceklerinden daha az ıstıraplı bir süreçtir ve bu yüzden Anne ile tanıştıktan ve daha öne hiç hissetmediği üzere, sevginin ne olduğunu bilmemesine rağmen, sevgi kavramı ilk defa hissettiği için insanlara inat yaşayabileceğini göstermek hedefi olmuştur. Ölüm içgüdü, Derdâ’yı, yalnızlığa inat yalnız olmama kararına sürüklemiştir ve bu süreç yapıt boyunca monolog anlatım tekniği ile okuyucuya sunulur, çünkü Derdâ’nın konuşabileceği tek kişi kendisidir.

B.2.c.

Kişinin benliğini şekillendirmesi, hayat içerisinde kendi rolünü belirmesi; etrafında olan insanların etkisiyle oluşur ve yalnız olan kimsenin, hayatla mücadelesi daha uzun sürer. Derda’nın çocukluğundaki kimsesizliği, on bir yaşından itibaren içindeki sırla yaşama zorunluluğu ve kendini bu nedenle insanlardan uzak tutuyor olması, onu hayat mücadelesindeki zorluklara itmiştir.

“Derda yapayalnız olduğu için bir mezar taşıyla konuşuyordu. Üç yıldır. Her sabah. Bir taşla kurmuş olduğu dostluktan haberi olacak kimsesi yoktu.” (Günday, sayfa: 237)

Derda, kendini anlatabileceği veya bir paylaşımda bulunabileceği kimsesi

olmadığı için, bir mezar taşı ile konuşmayı tercih etmiştir, çünkü o mezar taşının onu ölümden kurtardığını ve korkuyu beklemesine gerek kalmadığını düşünür. Bu nedenle de aslında yapının çoğunluğunda, gerçekleştirdiği diyaloglar kendi kendinedir, yani Derda'nın yalnızlığı okuyucuya monolog anlatım tekniği ile verilmiştir.

B.2.d.

Hayatta, özellikle de küçüklüğünde tek başına olan, çocuk olmanın aslında ne demek olduğunu hiç yaşamamış bir insanın ölüm kavramına olan yaklaşımı içgüdüleri vasıtasıyla değişim gösterecektir. Derda hem bulunduğu mezarlık uzamından dolayı hem de aslında mezar taşlarından başka kimsesi olmadığı için, Derdâ gibi yaşamayı ölümden daha sıra dışı ve zor bulur.

“Oysa insan ölünce uyumuyor. Özellikle de uyuyacak bir şey kalmamışsa. Ama ne de olsa toprağın iki metre altındaki durumla üstündeki durum farklıydı: Kurtlar, böcekler ve bol bol et. Toprağın üstündeysen hayal.”

(Günday, sayfa: 197)

İnsanoğlunun, yaşam gerçektir ve ölüm hayaldir, yaklaşımına karşın Derda'nın görüşü buna tamamen karşıt bir şekilde oluşmuştur çünkü Derda'nın çocukluğu bilinen bir çocukluğa ziyaden, tek başına verdiği bir yaşam mücadelesi ile geçmiştir. Bu yalnızlığı, ona mezarı en iyi dost ve ölümü en sıradan ve gerçekçi kavram yapmıştır. Derda bu yalnızlığında kendi kendine yetebilmeyi öğrenmiştir: *“Boşuna korkuyorsun!” dedi. Sonra da güldü. ‘Ne gülüyorsun deli gibi sabah sabah? Git bana şuradan bir ekmek al gel!’”* (Günday, sayfa: 207) Hayata tutunmak için, duygularını ve isteklerini kendisi ile paylaşan Derda'nın kimsesizliğini monolog anlatım tekniği ile okuyucuya sunmuştur Günday.

B.3: Arayış Kavramının Odak Figürlere Etkisi ve Laytmotif

B.3.a

Hayatın süregelen yapısında, insanlar hislerini ve benliklerini, bazen de yaşamın anlamını sembollerde bulurlar. Özellikle küçüklüklerinde, umudun ve hayallerin çokça rastlanıldığı bir zamanda, kendilerinin farkına dahi varamadığı hislerini bazı motifler ile ilişkilendirirler, ve bilinçdışı bir etmenle kişi kendini kavramaya ve benliğini oluşturmaya başlar. Bu yapıtta da Günday, Derdâ üzerinden laytmotifler kullanarak, Derdâ'nın farkında olmadığı hislerini fakat aynı zamanda da kimliğini belirleyen hislerini okuyucuya aktarmıştır. Yapıt boyunca Derdâ için kullanılan laytmotiflerden biri küvettir. Derdâ, hayatı boyunca üç kere, hepsinde çıplak bir şekilde kendini küvette bulur.

*“Derdâ küvette kan içinde yatıyor ve nefes almakta zorlanıyordu.
'Temizlen.' demişti Bezir. Sonra da kucaklayıp bırakmıştı küvetin içine. Mezara koyar gibi.”* (Günday, sayfa: 60)

Küveti; Derdâ hayatında iki kere, aynı şekilde mezarı olarak görmüştür çünkü içindeyken, ölüm kavramının hissettiklerinden daha kötü olamayacağına emindir. Derdâ iki kere o küvette ölmüş olmayı dilemiştir. Yapıtın sonunda ise yine aynı şekilde, fakat bu sefer hayattan memnun ve yanında Derda ile seksen yaşında ölmüştür o küvette. Tüm yaşadıklarına karşın, benliğini bulmuş ve mezarı olmasını dilediği yerde huzurlu bir şekilde hayata veda etmiştir.

B.3.b.

Derdâ'nın yapıt boyunca bahsini geçirdiği bir diğer kavram ise saçlarıdır. Kadının toplumdaki konumu ve Derdâ'nın kendini bu ikilem içerisinde bulmaya çalışması, okuyucuya, saç laytmotifi üzerinden yansıtılmıştır. Evlendiği adam yüzünden saçlarını kapaması gereken Derdâ, bir süre sonra yaşadıklarına alıştığı gibi bu duruma da alışmıştır, fakat aslında kapattığı şey saçları değil, özgürlüğüdür. On bir yaşında para ile *satılmış* bir *kadın* olarak bulunduğu toplumda, Derdâ kendini var etme çabasıyla en büyük değişikliği saçlarını kazıyarak yapmıştır. “*Galiba saçlarımdan korkuyorum.*” (Günday, sayfa:167) Derdâ'nın asıl korktuğu durum saçları değil, toplumda *kadın* oluşudur. Anne sayesinde var olmayı başarmış çünkü sevgiyi görmüş olan Derdâ, yıllar sonra üniversiteden saçları uzun bir şekilde mezun olacaktır. Saçlarının uzun ve açık olması, Günday tarafından, Derdâ'nın benliğini sonunda keşfetmesi üzerine, yapıt boyunca değişiklik göstererek kullanılmış bir laytmotiftir.

B.3.c.

Hayatın anlamını bulmak, hayatta insanın kendini adayacağı şeyi bulması zamanla gerçekleşecek bir durumdur ve belki de bazıları için hiç gerçekleşmeyecek bir şeydir: “*Bu yüzden göğüslerinde bir et parçasıyla canlı canlı çürüyecek ve buna da yaşamak diyecekler.*” (Günday, sayfa: 251) Küçük yaşında, daha belki de çoğu olayın farkında olmadan, uğruna ölebileceği bir anlam bulmaya çalışan Derda için de bu yolda gerçekleşen süreç, okuyucuya, laytmotiflerle aktarılmıştır. Tesadüfen, her gün temizlemesi gereken mezar taşının ve bu sayede en yakın dostu olmuş olan mezar taşının Oğuz Atay'ın olduğunu öğrenince Derda, onu tanıyabilmek için kitaplarını okumak ister ve okumayı öğrenmeye başlar. *Tutunamayanlar*'ı Oğuz Atay ile birlikte,

onun kitabında sorduğu sorulara cevap vererek mezarının başında okur.

“Romadaki bütün adlar tek bir adama aitmiş gibi geliyordu Derda’ya. İyilikten inşa edilmiş bir adam. Sonra karanlık bir taşla çarpışıyordu. Bin bir parçaya bölünüyordu. Her ne yaşadıysa, karanlık bir taş olmuş ve adamı kum gibi ezmişti. Kitap, Derda’nın anlatamadığı her şeydi.” (Günday, sayfa: 243)

Derda kendisini *Tutunamayanlar*’da bulmuştur. Oğuz Atay’ı anlayabilmek için diğer tüm kitaplarını okumuş ve onu gerçekten öldüren şeyin beyin tümörü değil de, onu anlamamış olan *ahmak* insanlar olduğuna karar vermiştir. Hayattaki amacının, Oğuz Atay’ı bilmeyenlere ve anlamayanlara onu anlatmak olduğuna karar vermiştir. Çünkü aslında, hayatı boyunca onu da kimse anlamamıştır, belki de onu anlayabilecek kimsesi olmamıştır; Derdâ ile yine *Tutunamayanlar* sayesinde tanışana kadar. Bu nedenle Derda’nın hayata tutunma sebebi bu laytmotifle okuyucuya aktarılmıştır. *“İnsanlardan geriye kalanlara mezar taşı denirdi. Göğsünün üstünde inip kalkan kitabın bir mezar taşı olduğuna inandı.”* (Günday, sayfa: 244) Aynı zamanda Derda, insanlardan geriye kalanların bir mezar taşından ibaret olmadığına da Oğuz Atay sayesinde inanmıştır ve asıl insanların ömürleri bitince arkalarında kalanların, hayatları boyunca insanlara ne kadar etki ettikleri olacağını keşfetmiştir. Çünkü, *Tutunamayanlar*; aslında bir çok insanın hayatın anlamını bulması üzerine, Oğuz Atay tarafından geriye bırakılmış bir kitaptır. *Tutunamayanlar*; yapıtta somut bir şekilde Derda’nın hayatının anlamını bulmasını yansıttığı kadar, Derdâ ile Derda’nın bir araya gelmelerini de sağlamıştır. Anne’in Oğuz Atay sayesinde hayatta kalması, Derdâ’nın da Anne sayesinde hayatta kalması, Derda’nın Derdâ’yı Oğuz Atay’ın satırları sayesinde bulmak istemesi ve yine Oğuz Atay’ın mezarı önünde bulması yapıttaki rastlantısal olguyu yansıtır. Aslında *Tutunamayanlar*, hayatın rastlantısal sürecini ve her olgunun bir nedeni olması mesajının da okuyucuya aktarılması için kullanılmış bir

laytmotiftir.

B.3.d.

İnsan hayatın içerisinde kendini şekillendirmeye çalışırken, yaşamın büyük bir parçası ve belki de yaşamın kendisi olan rastlantısal olaylar bütününde, kendinin hayat içerisindeki konumunu aramaya başlar. Bu süreçte; küçüklüğünde başına gelmiş olayların sebeplerini ararken, aslında kendi kimliğini keşfetme yolunda ilerler. Derda'nın da, hayatın olağan akışı içerisinde küçüklüğünde yaşadığı olayların neden onun başına gelmiş olduğunu sorgulaması sürecinde, Günday bir laytmotif olarak isim kavramını kullanmıştır. Adların bir laytmotif olarak kullanılması, okuyucuya, yaşamın belki de insanın doğduğu andan itibaren belli olduğu düşüncesini yansıtmıştır. *“Belki de bütün sırlar, adlarda saklıydı.”* (Günday, sayfa: 336) Derda'nın hayatında bahsi geçen kişiler arasında İsa, İsrail, Hanif ve Tayyar gibi isimler vardır ve bu kişiler aslında az da olsa isimlerindeki manayı taşımaktadır. Bu manayı fark etmeyen Derda'nın hayatın sürecinde bunu fark etmesine gerek de kalmamıştır, çünkü yaşam kendiliğinden bu yönde ilerlemiştir ve Derda'nın onun mektubuna geri cevap vermesini sağlamıştır. *“Oysa sana bu mektubu yazmam için bana cesaret veren nedenlerden biri de o. Adın ve adlarımız. Çünkü ikisi de aynı.”* (Günday, sayfa: 345) Derda ve Derda isimlerinin manası özü derin, iyilik sever, yardımcı anlamına gelirken anı zamanda yazık anlamında da kullanılır.² Günday'ın bu isimleri tercih etmesi de, iki odak figürün hayatlarının isimleri gibi olduğunu fakat sadece bu anlamı kendilerinin bulmasının zaman aldığı ve yaşamın aslında insanın kendi isminin anlamını bulmasından ve farkına

² “Derda İsminin Anlamı.” Bebek İsimleri, www.isimbulutu.com/derda-isminin-anlami-nedir

varmasından geçtiğini göstermek için kullanılan bir laytmotiftir. Bunun için verilebilecek bir diğerk örnek ise Anne karakteridir. Anne, Derdâ'nın hayatı için önemli olduğu kadar Derda'nın hayatı için de önemlidir, çünkü Anne'i ölmekten vazgeçiren şey, adının anlamı olmuştur. Türkçe'de isminin anne anlamına geldiğini söyleyen Oğuz Atay sayesinde hayata tutunmuş olan Anne, Derdâ'nın da hayata tutunmasını sağlamış ve bu sayede Derda da yaşamın anlamını bulmuştur. Hayatın rastlantısal sürecinin anlamını ve kimlik arayışını okuyucuya aktaran laytmotiflerden biri de adlar olmuştur.

C. SONUÇ: Psikanalitik Kuram, Odak Figürler ve *Tutunamayanlar*

İnsanoğlunun doğum ve ölüm arasında yaşadığı sürecin yaşam olarak nitelendirilmesin yanı sıra, yaşadığını düşünüp de yaşamayan ve yaşamak istemeyip de yaşayan insanlar adına konuşmuş olan Az yapıtında, hayatı anlamak ve anlamlandırmak amacıyla kullanılmış olan kuram, Psikanalitik kuramdır. “*Ben senin bilinçaltına ittiğin ve gerçekleşmesinden korktuğun arzularınım.*”³ Az yapıtının oluşumunda büyük bir rolü olan Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar* yapıtındaki bu satırlar, yapıtın yorumlanmasında etkili olan Psişik Determinizme bir örnektir. *Tutunamayanlar*'da toplum nedeniyle hayata tutunmayı başaramamış olan odak figürün bu tutunamayışının nedenleri, Az yapıtındaki odak figürler Derdâ ve Derda aracılığıyla okuyucuya aktarılmıştır. Topluma rağmen hayata tutunmayı başarmış olan ve de insanlığa rağmen insan olabilmeyi başarmış olan odak figürlerin bu süreçte yaşadıkları, okuyucuya, küçüklük yaşantıları ve içgüdüleri üzerinden yani Psişik Determinizm ile aktarılmıştır. Hayata tutunmayı kırk yaşlarında, bir araya geldiklerinde, başarmış olan Derdâ ve

³ Atay Oğuz, *Tutunamayanlar*, İletişim yayınları, 2018

Derda'nın rastlantısal ama bir o kadar da nedenlere bağılı olan hayatlarının anlatımı; şiddet, öfke, yalnızlık, ölüm ve arayış kavramları üzerinden sağlanmıştır.

Küçüklükte yaşanan psikolojik ve fiziksel şiddet, insanın benliğine etki ettiği için, insan, ister istemez yaşadıklarını unutma mücadele yöntemine başvurur, fakat bu konuda başarılı olamayan insanoğlu, ancak yaşadıklarını benliği olarak kabul edebilirse hayatta var olabileceğini öğrenir. *“Başkalarının yaptıklarını silmeye çalıştım: mürekkeple yazmışlar oysa. Ben kurşun kalem silgisiydim. Azaldığımla kaldım.”*⁴ Bu yollardan geçmek zorunda kalmış olan Derdâ ve Derda da yolun sonunda azaldıkları ile kalmış, fakat sonunda birbirlerini bulunca, şu ana kadar yaşamış oldukları şiddet ve öfkenin, kendi benliklerinin oluşumundan bir parça olarak gerçekleştiğini fark ederler ve bu süreç de okuyucuya betimleme anlatım tekniği ile aktarılmıştır.

Hayatı boyunca yalnızlık yaşamış bir kişi, özellikle de çocukluğunda bu yalnızlığın esiri olmuş bir kişi, insanlara karşı tepkili olur. Bu tepki ise, kişinin ölüm kavramını ve ölüm içgüdüsünü anlamasını sağlar. Derdâ ve Derda'nın, *Tutunamayanlar* dışında, sahip oldukları en belirgin ortak özellikleri de yalnızlık duygusudur. Belki de hayatları boyunca yalnızlık dışında hiçbir duyguyu bu kadar ağır bir şekilde hissetmemiş olan odak figürler, birbirlerini buldukları zaman, çektikleri yalnızlığın buna değdiğinden emin olurlar. *“Çok şey vardı anlatılacak. O yüzden sustum. Birini söylesem, diğeri yarım kalacaktı. Sen duydun mu sustuklarımı?”* Derda'nın hem Oğuz Atay'ı duyması, hem de sonradan Derdâ'yı duyması ile, iki odak figürün de yalnızlıkları son bulmuştur. Bir şekilde birlikte yalnız olmayı başarmış olan iki odak figürün bu süreçte yaşadıkları da, okuyucuya, monolog anlatım tekniği ile yansıtılmıştır.

⁴ Atay Oğuz, *Tutunamayanlar*, İletişim yayınları, 2018

Kişinin, hayatın anlamını ve benliğini bulması bir insan için en önemli olgulardan biridir, çünkü insan hayatını kendini bularak ve bulduğu benliğine bir anlam katarak yaşayabilir. Buna rağmen, dünyada, kendinden ve hayatına adanması gereken anlamdan bihaber bir sürü insan vardır. Derdâ ve Derda'nın başarılı oldukları nokta da budur. Küçüklüklerinde yaşadıkları travmatik olaylara karşın, hayatın anlamını bulmayı başarmış ve bu sayede kendi benliklerini de bulabilmişler ve bunu da birbirlerini bulmak için kullanmışlardır. *“Normal bir insan olmaya zorladılar, bana boş yere vakit kaybettirdiler. Olmayınca da anormal dediler.”*⁵ Hayatları boyunca etrafındaki insanlar tarafından *anormal* olarak algılanmış olan Derdâ ve Derda, bu nedenle sadece birbirlerini anlamakta başarılı olmuşlardır ve bu sayede hayatları başa bir anlam daha bulmuştur: sevgi. Daha önce hiç tanık olmadıkları bu sevgiyi, arayış kavramı üzerinden bulmayı başarmış olan odak figürlerin bu süreçteki hisleri ve düşünceleri de, okuyucuya, laytmotif anlatım tekniği üzerinden verilmiştir. Derdâ bu arayış sürecinde kendisini ifade ederken, küvet ve saç laytmotiflerini, Derda ise, *Tutunamayanlar* ve isim laytmotiflerini kullanmıştır.

Hayatın; ancak çocukların anlaması ve belki de sadece onların yaşaması gerektiği bir yer, fakat sonradan hayatın kendisi yüzünden, çocukların da onun bir parçası haline gelerek saflıklarını kaybettiği bir yer olduğunu savunan Hakan Günday'ın *Az* adlı yapıtında, bu durum Sigmund Freud'un Psikik Determinizm tanımı ile desteklenmiştir.

“Çünkü eğer bu dünyada bir yerlerde, insanlar çocukları bombalıyorsa, bunu bilmeye gerek yoktu. O dünya zaten yanmış çocuk eti kokardı. Eğer bir yerlerde, başka çocuklar açlıktan geberip gidiyorsa, bunu da bilmeye gerek

⁵ Atay Oğuz, *Tutunamayanlar*, İletişim yayınları, 2018

yoktu. O dünyanın zaten açlıktan nefesi kokardı. Ve çocukların burunları bu kokuları alır, ergen öfkesi olarak da geri verirdi. Ta ki burunları yetişkin uysallığıyla tıkanana kadar.” (Günday, sayfa: 121)

Derdâ ve Derda odak figürleri üzerinden; kişilerin çocukluklarında hissettikleri umut ve saflık duygularının zamanla nasıl öfke ve nefrete dönüştüğü, okuyucuya, betimleme, monolog ve laytmotif anlatım teknikleri ile aktarılmıştır. Birbirlerini bulan odak figürler, sevgi kavramı ile tanışınca da bu öfke yeniden umuda dönüşmüştür. Aslında tüm nedenlerin birbirini takip ettiği hayatta, insan hayat ile yüzleşmek yerine, onunla bir olmaya karar verdiği noktada yaşamayı başarabilir.

Kaynakça:

- Atay Oğuz, *Tutunamayanlar*, İletişim yayınları, 2018
- “Derda İsminin Anlamı.” Bebek İsimleri, www.isimbulutu.com/derda-isminin-anlami-nedir
- Günday Hakan, *Az*, Doğan Kitap yayınevi, 2018
- Tilki Evrem, Bulamur-Ayadi Zümrüt, Aküzüm Nergis, *Psikanaliz Üzerine*, Istanbul Psychoanalytical Association
- Tural Secaattin, *BİR AYDIN PARODİSİ: TUTUNAMAYANLAR*, *Rumeli’de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 2016.7 (Ekim)/ 37, (37-42. s.)